

בית המדרש "תורת דוד"
ע"ש הגה"צ רבי דוד בר חן זצ"ל - רבה של שדרות,
והרבנית רות בר חן ע"ה

"תורת דוד"

השיעור השבועי

פרשת תולדות

תשפ"ו

(שנה ט', גליון מס' 413)

שיעורי הרב אליהו בר חן

e0527191965@gmail.com | 052-719-1965

השיעור השבועי מתקיים בכל יום שלישי באמצעות הזום

לקבלת קישור כניסה:

052-719-1965 / 055-557-0895

זמן תחילת השיעור:

שעון קיץ - 20:30

שעון חורף - 20:00

לקבלת הגיליון השבועי בדוא"ל:

נא שלחו הודעה לכתובת: k.torat.david@gmail.com

תחת הכותרת "גיליון שבועי"

שיעורי הרב אליהו בר חן

**בית המדרש "תורת דוד"
ע"ש הגה"צ רבי דוד בר חן זצ"ל - רבה של שדרות,
והרבנית רות בר חן ע"ה**

פרשת תולדות התשפ"ו

”וַבֵּן הַנְּעֻקִּים יִשְׁבֵּת מִדִּינָנוּ”

א. ”וַיִּגְדַּל הָאִישׁ, וַיֵּלֶךְ הַלֶּוֹךְ וַיִּגְדַּל, עַד כִּי גָדַל מְאֹד. וַיְהִי לוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר, וַעֲבָדָה רַבָּה, וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים. וְכָל הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בְּיָמֵי אַבְרָהָם אָבִיו, סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים, וַיִּמְלְאוּם עֶפֶר. וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל יִצְחָק, לֵךְ מֵעִמָּנוּ, כִּי עֲצַמְתָּ מִמָּנוּ מְאֹד. וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק, וַיִּחַן בְּנַחַל גֶּרָר, וַיֵּשֶׁב שָׁם. וַיָּשָׁב יִצְחָק, וַיִּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֹת הַמַּיִם - אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם, וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כְּשֵׁמֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו. וַיִּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַחַל, וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים. וַיִּרְיֵבוּ רֵעֵי גֶרָר עִם רֵעֵי יִצְחָק, לֵאמֹר, לָנוּ הַמַּיִם, וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֶשֶׂק, כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ. וַיִּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֲרֵת, וַיִּרְיֵבוּ גַם עֲלֶיהָ, וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שְׁטָנָה. וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם, וַיִּחְפֹּר בְּאֵר אַחֲרֵת, וְלֹא רָבוּ עֲלֶיהָ, וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת, וַיֹּאמֶר, כִּי עֲתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ”, (במדבר, כו', יג' - כב').

”וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק, וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מִרְאֵת, וַיִּקְרָא אֶת עֶשׂוּ בְנוֹ הַגָּדֹל, וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי, וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנְנִי. וַיֹּאמֶר, הִנֵּה נָא זָקַנְתִּי, לֹא יִדְעֵתִי יוֹם מוֹתִי. וַעֲתָה שָׂא נָא כְּלִיךָ תְּלִיךָ וְקִשְׁתְּךָ, וְצֵא הַשָּׂדֶה, וְצוּדָה לִי צִיד. וַעֲשֵׂה לִי מִטְעָמִים כְּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי, וְהִבִּיאָה לִּי וְאֹכְלָה, בְּעִבּוֹר תִּבְרָכְךָ נַפְשִׁי בְּטָרִם אָמוּת”, (בראשית, כז', א' - ד').

ב. כתב הגה"ק בעל "באר משה" זיע"א ¹ :

² אמרו רבותינו ז"ל ³ -

'בְּרֵאשִׁית' ⁴, דָּא בְּאֵר (נוסחאות אחרות: באר שית), וְאִינוּן תְּרִין,

¹ בפרשתו, (עמודים תקמד'-תקמו').

² דבריו הקדושים, יבאו בכאן במעט שינויי לשון, למען ירוצו עיני הקורא בהם.

³ "תיקוני הזוהר", (דף קמז' ע"א).

⁴ בראשית, א' - א'.

חַד בְּאֵר חִפְרוּהָ שָׁרִים, כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם⁵, חַד אִיהוּ בְּאֵר דְּאֶתְמַר בָּהּ 'וַיָּרִיבוּ גַם
עָלֶיהָ'⁶, וַתִּנְיָנָא בְּאֵר אַחֲרַת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ'⁷,
בְּאֵר דְּרָבוּ עָלֶיהָ, דָּא אֹרִייתָא דְּבַעַל פָּה,
דְּאֶתְמַר בָּהּ⁸, 'וַיָּרִיבוּ רוּעֵי גְרָר עִם רוּעֵי יִצְחָק, לֹאמַר, לָנוּ הַמַּיִם,
אֵלֵינוּ מִקְשֵׁין עַל אֵלֵינוּ וְאֵלֵינוּ חוֹלְקִין עַל אֵלֵינוּ, אֵלֵינוּ מְטַהְרִין וְאֵלֵינוּ מְטַמְּאִין, אֵלֵינוּ
פוֹסְלִין וְאֵלֵינוּ מְכַשְׂרִין, אֵלֵינוּ אוֹסְרִין וְאֵלֵינוּ מְתִירִין, בְּשֵׁית סְטָרִין,
וְאֵינוֹן 'בְּרֵאשִׁית', בְּרֵא שֵׁית וְכוּ'⁹ " ...
וְעַל כָּל פְּנִים, יִצְחָק אַע"ה, הוּא בַחֲנִינַת תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה,
וּלְפִיכֵךְ רָבוּ עֲלֶיהָ, כִּיוֹן שְׁזוּהֵי דְרַכָּה שֶׁל תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה,
וְלִכּוֹן, תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה הִיא בַחֲנִינַת גְּבוּרָה¹⁰, מִשּׁוּם שְׁחִיבִים לְהִתְגַּבֵּר בַּמַּלְחָמָה
שֶׁל תּוֹרָה.

⁵ במדבר, כא' - א'.

⁶ בראשית, כו' - כא'.

⁷ בראשית, כו' - כב'.

⁸ בראשית, כו' - כ'.

⁹ ותרגום דבריו הקדושים:

'בְּרֵאשִׁית' (בראשית, א' - א'), זו בְּאֵר (נוסחאות אחרות: באר שית), וְהֵם שְׁתֵּימָּה,

אמת 'בְּאֵר חִפְרוּהָ שָׁרִים, כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם' (במדבר, כא' - א'), וְאִמַּת הִיא הַבְּאֵר שְׁנַאֲמַר בָּהּ 'וַיָּרִיבוּ גַם עָלֶיהָ'
(בראשית, כו' - כא'), וְהַשְּׁנִיָּה 'בְּאֵר אַחֲרַת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ' (בראשית, כו' - כב'),

הַבְּאֵר שְׁרָבוּ עָלֶיהָ, זו תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה,

שְׁנַאֲמַר בָּהּ (בראשית, כו' - כ'), 'וַיָּרִיבוּ רוּעֵי גְרָר עִם רוּעֵי יִצְחָק, לֹאמַר, לָנוּ הַמַּיִם',

אֵלֵינוּ מִקְשֵׁים עַל אֵלֵינוּ וְאֵלֵינוּ חוֹלְקִים עַל אֵלֵינוּ, אֵלֵינוּ מְטַהְרִים וְאֵלֵינוּ מְטַמְּאִים, אֵלֵינוּ פּוֹסְלִים וְאֵלֵינוּ מְכַשְׂרִים, אֵלֵינוּ
אוֹסְרִים וְאֵלֵינוּ מְתִירִין, בְּשֵׁיטָה אֲדָדִים,

וְהֵם 'בְּרֵאשִׁית', בְּרֵא שֵׁית וְכוּ'.

¹⁰ "זוהר חדש", (דף קח' ע"א).

ומפורש שם ¹¹, "וְזוּהִי תוֹרָה שֶׁבְעַל פֶּה, וְנִקְרָאת 'בְּאֵר' ... וַיֵּשׁ בָּהּ שְׁשֵׁה סְדָרִים"
¹².

ועוד מפורש שם ¹³, "עַל הָעֲבוּדָה, זֹאת תוֹרָה שֶׁבְעַל פֶּה ... זֶה יִצְחָק, וְהַכֵּל אֶחָד"¹⁴.

הרי לנו, שיצחק אע"ה, הוא שורש תורה שבעל פה,

ולפיכך, רבו הרועים על בארותיו, עד שזכה ל-"רחבות"¹⁵,

כלומר, להורות ולכווין לאמיתה של תורה.

ותראה, שתורה שבעל פה היא בבחינת "ספירת מידת המלכות", המוֹרָה על

ענווה, ד-"לִית לָהּ מַגְרָמָה כְּלוּם"¹⁶,

ודבר זה בא ללמדנו, שאין אפשרות לזכות לאמיתה של תורה, אלא על ידי

הענווה בלבד,

וכמו שמצינו בדברי חז"ל¹⁷, "אין דברי תורה מתקיימין, אלא במי שמשים עצמו

כמי שאינו",

והכוונה באומרם "מתקיימין", היא לזכות לאמת, וכמאמרם ז"ל, "קושטא

קאי".

ומאחר שיצחק אע"ה דבק במידת הענווה, היתה התורה אצלו בבחינת "סם

חיים",

וכמאמרם ז"ל¹⁸, "זכה, נעשה לו סם חיים", ופירש רש"י, "זכה ללמוד תורה

לשמה ולקיימה",

¹¹ "זוהר חדש", (דף נ' ע"ב).

¹² בתרגום ללשון הקודש.

¹³ "זוהר חדש", (דף נא' ע"א).

¹⁴ בתרגום ללשון הקודש.

¹⁵ בראשית, כו' - כב'.

¹⁶ "זוהר הקדוש", (חלק ב', דף מג' ע"א).

¹⁷ סוטה, כא' ע"ב.

והיינו, לימוד תורה לשמה במידת הענווה, שהיא היא היסוד ללימוד תורה לשמה.

ויתר על כן אמרו רבותינו ז"ל¹⁹, "מה יעביד איניש ויחיה? ימית את עצמו!", ובפירוש המיוחס לרש"י הקדוש מצינו, "ישפיל את עצמו",

ונמצא אם כן, שמהות החיים, הינם בשלימות מידת הענווה.

והוא אשר מצינו בדברי ה"זוהר הקדוש"²⁰, "וְכָל הַבַּת תַּחֲיוֹן"²¹, אורִיָתָא דְבַעַל פָּה",

שכן, כאשר האדם מכניע את עצמו במידת המלכות, הנקראת "בת"²², הוא זוכה לחיים נצחיים, בבחינת "בְּאֵר מַיִם חַיִּים"²³.

ונפלא בזה, להבין את מאמר הכתובים בפרשתן, "סִתְמוּם פְּלִשְׁתִּים, וַיִּמְלְאוּם עֶפֶר²⁴ ... וַיָּרִיבוּ רְעֵי גֶרָר עִם רְעֵי יִצְחָק²⁵ - "

דהנה, על מאמר הכתוב²⁶, "וּבְמוֹשֵׁב לַצִּיּוֹם לֹא יִשָּׁב", דרשו רבותינו ז"ל²⁷, "שלא ישב במושב אנשי פלישתים, מפני שליצינים היו",

וביאור הדבר, הוא, שליצינות וגאוה אחד הם, וכדכתיב²⁸, "יָד יְהִיר לְךָ שָׁמוּ", וכפי שדרשו רבותינו ז"ל בפסוק זה²⁹, "ואין זדים, אלא ליצינים".

¹⁸ יומא, עב' ע"ב.

¹⁹ תמיד, לב' ע"א.

²⁰ "זוהר חדש", (דף כח' ע"א).

²¹ שמות, א' - כב'.

²² "זוהר חדש", (דף קטז' ע"ב).

²³ בראשית, כו' - יט'.

²⁴ בראשית, כו' - טו'.

²⁵ בראשית, כו' - כ'.

²⁶ תהילים, א' - א'.

²⁷ עבודה זרה, יט' ע"א.

ונמצא אם כן, שכל אותו הריב של הפלישתים עם יצחק אע"ה, היה נעוץ בכך שהם רצו להפילו לידי השחת של מידת הגאווה, בכדי שעל ידי כך, חלילה וחס, לא יוכל יצחק אע"ה לזכות לדברי התורה בשלימות, אשר כל יסודה הוא אך ורק על ידי מידת הענווה. וכמאמרם ז"ל³⁰, "למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב³¹, 'הוי כל צמא לכו למים?' לומר לך, מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה".

ומוכח אם כן, שקניין הבארות, שורש התורה, תלוי במידת ההכנעה. ודברים אלו, נרמזים במאמרם של רועי גרר³², "לנו המים" - רועי גרר, חשבו ללכוד את יצחק אע"ה ברשתם, ולהפילו במידת הגאווה, שיאמר "לנו המים", והיינו, שיחשוב יצחק אע"ה, שכל תורתו הינה בזכותו ומכוחו. אלא, שיצחק אע"ה אשר נתגבר במידת הענווה, הודיעם³³, "כי עתה הרחיב ה' לנו, ופרינו בארץ" - והיינו, שהכל מן הבורא ית"ש, ולפיכך, רק מכוחו ומזכותו יתברך, נתקיים בנו "ופרינו בארץ" ... והנה, בתפילת "תיקון הגשם", כתב הפייטן: "זכר הנולד בבשורת יקח נא מעט מים, ושחת להורו לשחטו לשפך דמו במים, זהר גם הוא לשפך לב במים, חפר

²⁸ משלי, כא' - כד'.

²⁹ "אבות דרבי נתן", (פרק כא').

³⁰ תענית, ז' ע"א.

³¹ ישעיה, נה' - א'.

³² בראשית, כו' - ל'.

³³ בראשית, כו' - כב'.

וּמִצָּא בְּאֲרוֹת מַיִם, בְּצִדְקוֹ חֵן חֲשֵׁרֶת מַיִם,³⁴ ודברים הקדושים, יתבארו כמין חומר על פי המתבאר לעיל -

שכן, בחינת "עקידת יצחק", אשר בה מסר יצחק אע"ה את עצמו במידת הענווה וההכנעה, היתה משולה כמים אשר מרמזת על מידת הענווה³⁴, והוא אומר, "וְשִׁחַתְּ לְהוֹרוֹ לְשִׁחְטוֹ לְשִׁפְךָ דָּמוֹ כַּמַּיִם".

והנה, על מאמר הכתוב³⁵, "שִׁפְכֵי כַּמַּיִם לְבִיד", מצינו בדברי התרגום, "שִׁדְיָא הֵיךְ מִיָּא עֲקוּמוּמִית לְבִיד, וְהִדְרֵי בְּתִיבְתָא",

וביאור העניין, הוא על פי מה שמצינו במסכת ברכות³⁶, "לא נבראו רעמים, אלא לפשוט עקמומית שבלב. שנאמר³⁷, 'וְהֶאֱלֵהִים עֲשָׂה שְׂיִרְאוּ מִלְּפָנָיו',

ואם כן, מידת היראה המשולה למים, אשר בכוחה להחזיר את האדם בתשובה, ולפשט את עקמומית ליבו, היא מידתו של יצחק אע"ה,

ולפיכך, במידתו זו, מידת הענווה וההכנעה, "זֶהְרָ גַם הוּא לְשִׁפְךָ לֵב כַּמַּיִם",

ואזי, "חִפְר וּמִצָּא בְּאֲרוֹת מַיִם", והיינו בשלימות דברי התורה שבעל פה.

ג. עוד כתב רבינו זיע"א³⁸ :

³⁹ הנה, כתב ה"זוהר הקדוש"⁴⁰ -

"וּלְכָל יוֹם יֵשׁ גְּדֵר מִבְּחוּץ, שֶׁלֹּא יִכָּנַס כָּל אָדָם לְאוֹתוֹ טוֹב, כְּמוֹ חֲשֵׁךְ שֶׁמְכַסֶּה אֶת הָאוֹר.

שֶׁתִּמְצָא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן אוֹר, וְתִמְצָא בּוֹ חֲשֵׁךְ.

³⁴ תענית, ז' ע"א.

³⁵ איכה, ב' - יט'.

³⁶ נט' ע"א.

³⁷ קהלת, ג' - יד'.

³⁸ בפרשתן, (עמודים תקמו'-תקמח').

³⁹ דבריו הקדושים, יובאו בכאן במעט שינויי לשון, למען ירוצו עיני הקורא בהם.

⁴⁰ חלק ג', דף קכג' ע"א.

בְּכֹל יוֹם תִּמְצָא שְׂמִינָה, וְאוֹתָם שׁוֹמְרִים הֵם כְּמוֹ קוֹצִים לְכָרֶם.
וַיֵּשׁ שׁוֹמְרִים אַחֲרֵים, כְּמוֹ נְחָשִׁים וְעֶקְרָבִים וְשָׂרְפִים, וְשׁוֹמְרִים אוֹתוֹ טוֹב שֶׁלֹּא
יִכְנַס לְשָׁם מִי שֶׁאִינוֹ רְאוּי לְהִכְנִס" ⁴¹.

ומבואר שם -

שהאדם הרוצה לזכות לטוב האמיתי, קניינה של התורה הקדושה, חייב להתאזר
בגבורה,

בכדי לנצח את כל אותם השומרים, על כל אותו מקום הטוב, ורק אז הוא יוכל
להיכנס אל אותו המקום.

וגבורה זו, הינה גבורה רוחנית, בבחינת ⁴², "אִיזָהוּ גִבּוֹר, הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ".

והדרך להתגברות זאת, הוא על ידי שלימות מידת הענווה,

וכמבואר בדברי ה"זוהר הקדוש" ⁴³, ובדברי רבותינו זיע"א ⁴⁴, שאין היצר הרע
שולט על הנוהג במידת הענווה.

ואם כן, העצה הטובה ביותר להתגבר כנגד היצר הרע, הינה, על ידי ענווה ושפלות
הרוח, שכן אז יזכה האדם לשלימות דברי התורה הקדושה, התלויה אך ורק
בבחינת מידת הענווה ⁴⁵.

ומעתה, יובנו דבריו הקדושים של שלמה הע"ה ⁴⁶, "שְׁתֵּה מִיַּם מְבוֹרָךְ, וְנִזְלִים
מִתּוֹךְ בְּאֶרֶץ. יִפּוּצוּ מַעֲיִנְתֶיךָ חוּצָה, בְּרַחֲבוֹת פְּלִגֵּי מַיִם. יְהִיוּ לָךְ לְבַדָּךְ, וְאִין לְזָרִים
אֶתְךָ", וכדלהלן -

⁴¹ בתרגום ללשון הקודש.

⁴² מסכת אבות, פרק ד' משנה א'.

⁴³ "זוהר הקדוש", (חלק ג', דף רלח' ע"א, דף רפב' ע"ב).

"זוהר חדש", (דף נ' ע"ב).

⁴⁴ "שער היחודים", (פרק ו').

⁴⁵ עירובין, נד' ע"א.

מנחות, פח' ע"ב.

"שְׁתַּה מִיִּם מִבּוֹרָךְ, וְנִזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֶרְךָ": **כאשר מתגבר האדם על מידת הגאווה, בכוח מידת הענווה,**

הוא זוכה להסיר את כל המחיצות מדברי התורה הקדושה, ובכך הוא הופך את ה"בור" אשר בו מכונסים המים, ל"באר" אשר בה יש מים חיים.

"יִפּוּצוּ מֵעֵינֶיךָ חוּצָה, בְּרַחְבוֹת פְּלָגֵי מַיִם. יִהְיוּ לָךְ לְבַדָּךְ, וְאִין לְזָרִים אֶתְךָ":
כאשר תנהג בעניין זה, של מידת הענווה וההכנעה,

אזי, הגם שתורתך תפוצ חוצה,

לא יהיה כוח לסטרא אחרא בתורתך, ותישאר בקדושתה אך ורק בעבורך.

ולפיכך, רבו רועי גרר עם יצחק אע"ה ⁴⁷, "לֵאמֹר, לָנוּ הַמַּיִם" -

והיינו, שתורתו תישאר אצל החיצונים, חלילה וחס,

וממילא, לא יתקיים בה "יִהְיוּ לָךְ לְבַדָּךְ, וְאִין לְזָרִים אֶתְךָ".

ברם, כאשר יצחק אע"ה, נתגבר עליהם, בתכלית מידת הענווה, וזכה לשלימות דברי התורה הקדושה,

בטל כוחם, ולבסוף נתקיים בהם ⁴⁸ "וְלֹא רָבוּ עָלֶיךָ".

ד. ידועים ומפורסמים, דבריו הקדושים של אדונינו הרמב"ן זיע"א ⁴⁹, בעניין בארותיו של יצחק אע"ה. וכדלהלן:

"יִסְפָּר הכתוב, ויאריך בעניין הבארות, ואין בפשרי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק, והוא ואביו עשו אותם בשווה,

אבל יש בדבר עניין נסתר בתוכו -

⁴⁶ משלי, ה', טו' - יז'.

⁴⁷ בראשית, כו' - כז'.

⁴⁸ בראשית, כו' - כז'.

⁴⁹ בראשית, כו' - כז'.

כי בא להודיע דְבַר עתיד כי 'בְּאֵר מַיִם חַיִּים'⁵⁰, ירמוז לבית אֱלֹהִים אשר יעשו בניו של יצחק,

ולכן הזכיר 'בְּאֵר מַיִם חַיִּים'⁵¹, כמו שאמר 'מְקוֹר מַיִם חַיִּים אֶת ה' '⁵².

וְקָרָא הראשון 'עֵשֶׂק'⁵³, ירמוז לבית הראשון, אשר התעסקו עמנו, ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות - עד שהחריבוהו.

והשני, קרא שמה 'שְׁטָנָה'⁵⁴, שם קשה מן הראשון, והוא הבית השני, שקרא אותו כשמו שכתוב בו⁵⁵, 'וּבְמַלְכוֹת אַחְשׁוּרוֹשׁ, בְּתַחֲלַת מַלְכוּתוֹ, כָּתְבוּ שְׁטָנָה עַל יִשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם',

וכל ימיו, היו לנו לשטנה, עד שהחריבוהו, וגלו ממנו גלות רעה.

והשלישי, קרא 'רְחֻבוֹת'⁵⁶, הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו, והוא יַעֲשֶׂה בלא ריב ומצה,

והאל ירחיב את גבולנו, כמו שנאמר⁵⁷, 'וְאִם יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ כְּאִשׁוֹר נִשְׁבְּעוּ וְגו', שהוא לעתיד,

וכתיב בבית השלישי⁵⁸, 'וְרַחֲבָה וְנִסְבָּה לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה', 'וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ'⁵⁹, שכל העמים יעבדוהו שכס אחד".

⁵⁰ בראשית, כו' - יט'.

⁵¹ בראשית, כו' - יט'.

⁵² ירמיה, יז' - יג'.

⁵³ בראשית, כו' - כ'.

⁵⁴ בראשית, כו' - כא'.

⁵⁵ עזרא, ד' - ו'.

⁵⁶ בראשית, כו' - כב'.

⁵⁷ דברים, יט' - ח'.

⁵⁸ יחזקאל, מא' - ז'.

⁵⁹ בראשית, כו' - כב'.

ובעניין זה, יעויין עוד בדבריו של הגה"ק בעל "כלי יקר" זיע"א⁶⁰, מה שכתב להוסיף על דבריו הקדושים של אדונינו הרמב"ן זיע"א:

"ואוסיף אני משלי, להרחיב פרטי העניינים, שיסכימו עם דרוש זה ... שכולם מתאימים עם מה שקרה לנו, ומה שיהיה באחרית הימים.

כי ידוע מה שאמרו רבותינו ז"ל⁶¹, **שבבית ראשון היה מצה ומריבה, ושנאת חינוס בין נשיאי ישראל שנקראו רועים**, כמו שנאמר⁶², 'וְהִקְמַתִּי עֲלֵיהֶם רְעִים', ונחרב הבית, **בסיבת המריבה שהיתה בין מלכי ישראל ומלכי יהודה.**

ובבית שני, היתה מידת השנאת חינוס בין כל ישראל, כי פְּשָׁה הַנִּגַּע בְּכֹלָם, עַד לְאִין מִרְפָּא,

ועל כן, כתיב בבאר ראשון⁶³, 'וַיִּרְבוּ רְעֵי גֵרָר עִם רְעֵי יִצְחָק', לרמוז גם לעתיד, שתהיה מריבה בין רועי ישראל, ואגב גררה רבו גם רועי האומות עם ישראל,

על כן קרא 'שם הַבְּאֵר עֶשֶׂק, כִּי הִתְעַשְׂקוּ עַמּוּי'⁶⁴, כי יש הבדל בין שנים המתקוטטים על דבר איזו עסק שביניהם, לבין שנים המתקוטטים בחינוס על לא דבר, כמנהג דורינו,

וזה ההבדל בין בית ראשון לשני, כי השנאה שהיתה בין רועי ישראל בבית ראשון, היתה על עסק המלכות, כי נחלקה מלכות ישראל,

וטבע העניין נותן שאין מלכות נוגעת בחברתה, על כן חשב כל אחד מהם שחבירו נכנס בגבולו, ועל ידי עסק זו רבתה המשטמה ביניהם.

⁶⁰ בראשית, כו' - יט'.

⁶¹ יומא, ט' ע"ב.

⁶² ירמיה, כג' - ד'.

⁶³ בראשית, כו' - ל'.

⁶⁴ בראשית, כו' - ל'.

אבל השנאת חינום של בית שני, **היה בחינם על לא דבר**, כי אפילו הפחותים היו שונאים זה לזה על לא דבר, כי על כן נקראת שנאתם שנאת חינום, אף על פי שלא היה לאחד שום עסק עם חברו, ואין זה, כי אם רוע לב,

והשטן, היה מרקד ביניהם להכשילם זה בזה, כי מצא אלהים עונם ממקום אחר, על כן הסיתם זה בזה למצוא עונו לשנוא,

לכך, 'וַיִּחַפְּרוּ בְּאֵר אַחֲרָת, וַיִּרְיבוּ גַם עָלֶיהָ, וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שְׁטָנָה'⁶⁵, לא הזכיר במריבה זו הרועים, רמז למריבת בית שני, שהיתה בכל ישראל,

על כן קראוה 'שְׁטָנָה'⁶⁶, כי לא מצאו סיבה אל דברי ריבותם, כי אם מה שהיה ודאי השטן מרקד בין קרניהם, אשר בהם ינגחו זה לזה, כמו שנאמר⁶⁷, 'וַיִּכְשְׁלוּ אִישׁ בְּאֶחָיו'.

ובבאר השלישי לא רבו עליה, כי בית המקדש השלישי יבנה על ידי מלך המשיח, שנאמר בו⁶⁸, 'לְמַרְבֵּה הַמְּשָׁרָה, וּלְשָׁלוֹם אֵין קֶץ', כי אך שלום ואמת יהיה בימיו, על כן נקרא 'רְחֻבוֹת'⁶⁹, כי אז ירחיב ה' את גבולם,

כי בזמן שהמריבה מצויה או שני עברים ניצים -

אף בהיותם בעיר גדולה כאנטוכיא לא נשא אותם לשבת יחדיו, ואף במקום רחבת ידים מאוד צר להם המקום ולא יסבלם, כאשר בַּעֲוֹנֵינוּ עוד היום מנהג זה מצוי בינינו,

ובהיפך זה, בזמן ששלום על ישראל, אף על פי שפרינו בארץ, ויהיו הַדָּרִים עליה רבים עד מאוד, מכל מקום רחבת ידים להם ואין צר להם,

⁶⁵ בראשית, כו' - כא'.

⁶⁶ בראשית, כו' - כא'.

⁶⁷ ויקרא, כו' - לז'.

⁶⁸ ישעיה, ט' - ו'.

⁶⁹ בראשית, כו' - כב'.

כדמסיק במסכת סנהדרין⁷⁰ : כד הוה רחמתין עזיזא, אפותיא דספסירא הוה שכיבן. השתא דלא סגי רחמתין, פוריא בת שיתין גרמידי לא סגי לן⁷¹, על כן נאמר⁷², 'פּי עֲתָה הִרְחִיב ה' לְנוֹי, אִף עַל פִּי שְׁפָרִינוּ בָאָרֶץ, וַיְהִי הַדָּרִים עֲלֶיהָ רַבִּים, מִכָּל מְקוֹם הָאָרֶץ לִפְנֵיהֶם רַחֲבַת יָדַיִם, וְעוֹד, שְׁמַצִּינוּ בְּבֵית שְׁנֵי, שְׁמַחֲמַת הַמַּחְלוּקַת יֵצְאוּ שְׁלִימִים וְכֵן רַבִּים מִן הָאָרֶץ, מַרְעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ, עַל כֵּן אָמַר, שְׁבֹזְמָן מִצִּיאַת הַשְּׁלוֹם, 'וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ'⁷³, כִּי לֹא יִצְטָרְכוּ לְצֹאֵת מִתּוֹכָהּ".

ה. על מאמר הכתוב⁷⁴, "נִבְהַל לְהוֹן, אִישׁ רַע עֵינֵי, וְלֹא יֵדַע פִּי חֶסֶר יְבִאָנוּ", דרשו רבותינו ז"ל⁷⁵ :

" נִבְהַל לְהוֹן, אִישׁ רַע עֵינֵי - זֶה עֲפָרוֹן,

שְׁהִכְנִיס עֵינֵי רַע, בְּמַמוֹנוֹ שֶׁל צְדִיק.

וְלֹא יֵדַע פִּי חֶסֶר יְבִאָנוּ - שְׁחִסְרוֹתוֹ הַתּוֹרָה וְא"ו,

הַדָּא הוּא דְכָתִיב⁷⁶, 'וַיִּשְׁמַע אֲבָרְהָם אֶל עֲפָרוֹן, וַיִּשְׁקַל אֲבָרְהָם לְעֲפָרוֹן - עֲפָרוֹן פְּתִיב חֶסֶר וְא"ו'⁷⁷.

⁷⁰ ז' ע"א.

⁷¹ וביאור דבריהם הקדושים:

בעת שהאהבה ביני לאשתי היתה עזה, היה לנו מקום לישוב אפילו על מקום צר על רוחב של סייף (בדרך גוזמא). אבל עכשיו שאין אהבתינו עזה, אפילו על מיטה ברוחב שישים אמות אינה מספיקה לנו (בדרך גוזמא).

⁷² בראשית, כו' - כב'.

⁷³ בראשית, כו' - כב'.

⁷⁴ משלי, כח' - כב'.

⁷⁵ בראשית רבה, פרשה נח', ז'.

⁷⁶ בראשית, כג' - טז'.

⁷⁷ עיין מה שכתב בזה ה"שפתי חכמים" (בראשית, כג' - טז', אות ק'):

"ואף על גב, ד-יעקב ו-אהרן, גם כן חסרים וי"ו"

ובביאור ה"עין הרע", שהכניס עפרון החיתי לאברהם אע"ה, כתב ה"עץ יוסף":
דהנה, על אברהם אע"ה, נאמר ⁷⁸, "וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד, בְּמִקְנֵה בְּקָסָף וּבְזָהָב",
ומשכך, עפרון החיתי, חמד את ממונו של אברהם אע"ה, לקחתו לעצמו,
והוא הוא, עניין "עין הרע" שהיה בו.
וכבר נתקשו רבותינו זיע"א ⁷⁹:
וכי מה בכך, שחיסרה התורה הקדושה מ-עפרון את האות ו'?
וכי הוא הרגיש בזה, שנתחסרה ממנו אות זו?
ויעויין עוד, במה שכתב רבינו "בעל הטורים" זיע"א ⁸⁰:
"לְעֵפְרָן - חסר, בגימטריא 'עין רע' ⁸¹.
'עֵפְרָן' - עולה ת', כנגד ארבע מאות שקלים שלקח במערה".
ובביאור סוד מניין "ארבע מאות", כתב רבינו הרי"ח הטוב זיע"א ⁸², בהקדמתו
להלכות על פרשתן:
"אמרו רבותינו ז"ל ^{83 84}, 'חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום'.

מכל מקום, הואיל ו-עפרון מלא הוא בכל הפרשה,

אלא, זה חסר בלבד, אתי למדרש!

אבל, יעקב ו-אהרן, בכל מקום חסרים הם, ובמקום שהם מלאים - למדרש אתא".

⁷⁸ בראשית, יג' - ב'.

⁷⁹ כן התקשה גאון עוזינו - הרב חיד"א זיע"א, בספרו הקדוש "חומת אנך" (בפרשת "חיי שרה", אות ג'),
ובספרו הקדוש "פני דוד" (בפרשת "חיי שרה", אות כד').

וכן התקשה רבינו ה"כלי יקר" זיע"א.

⁸⁰ בראשית, כג' - טז'.

⁸¹ היינו:

"עפרן" בכתיב חסר, עולה בגימטריא למניין 400,

וכמו כן, המילים "עין רע", עולים בגימטריא למניין זה.

⁸² בספרו הקדוש "בן איש חי".

וזו היא תקנת דוד הע"ה, על ידי מעשה שהיה,
שהיו מתים בכל יום מאה נפשות מישראל, ולא היו יודעים על מה ועל מה היו
מתים,
עד שחקר, והבין ברוח הקודש,
ותיקן לברך מאה ברכות בכל יום, וסר המוות⁸⁵.
ורמז לדבר⁸⁶, 'וַיִּנָּאם הַגִּבֹּר הַקָּסם עָלַי - בגימטריא מאה⁸⁷.
ואמרו רבותינו ז"ל⁸⁸ -
סָמַךְ לַמָּאָה בְּרִכּוֹת מִן הַתּוֹרָה, בַּפְּסוּק⁸⁹, 'וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל, מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁאֵל
מֵעַמְּךָ, כִּי אִם לִירְאָה אֶת ה'',
אל תקרי 'מה', אלא מאה.
והן הן מאה ברכות, שהם ליראה את ה' ולאהבה אותו, ולזכרו תמיד, על ידי
המאה ברכות שמברך בכל יום.
ונראה לי בסייעתא דשמיא, הטעם שהועיל תיקון ק' ברכות, להכניע הסטרא
אחרא - דרגא דמותא, וסר המוות -
כי ידוע, דבסטרא אחרא, יש ת' כוחות,
בסוד⁹⁰, 'וַיֵּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב, לֵאמֹר, בָּאנוּ אֶל אַחִיךָ אֶל עֵשָׂו, וְגַם הִלְךְ
לְקַרְאֲתָךְ, וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ.'

⁸³ מנחות, מג' ע"ב.

⁸⁴ וכן נפסק להלכה בטור ובשו"ע (או"ח, סימן מו', סעיף ג').

⁸⁵ במדבר רבה, פרשה יח', כא'.

⁸⁶ שמואל ב', כג' - א'.

⁸⁷ כן הוא במדרש הנ"ל.

⁸⁸ כך הוא ביאור הגמרא, על פי שיטת רש"י הקדוש (מנחות, מג' ע"ב. ד"ה "מה ה' א-להיך").

⁸⁹ דברים, י' - יב'.

⁹⁰ בראשית, לב' - ז'.

והם מספר 'רע עין' ⁹¹ ...

והנה, במאה ברכות, יש מאה אזכרות ⁹²,

וכל אזכרה, יש ארבע אותיות, הרי ת' אותיות ⁹³.

לכך, במאה ברכות, בְּטַל המוות של מאה אנשים, שכל גוף אחד מהם בנוי בארבע יסודות ⁹⁴, שהם ת' יסודות אנשים - שהיו מתים בכל יום,

שזה נמשך, מן ת' כוחות סטרא אחרא, הרמוזים באות ת' של 'מות'."

עוד מצינו בעניין זה, לדבריו של רבינו בחיי זיע"א, על מאמר הכתוב בפרשת "לך לך" ⁹⁵, 'וַיֵּאמֶר לְאַבְרָם, יְדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וְעַבְדוּם, וְעָנִי אֲתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה':

"טעם המספר הזה בגלות מצרים, לא נודע ...

אמנם, אם תדקדק, תמצא -

כי המספר הזה, נזכר ברוב המקומות אצל 'עין הרע',

כי 'עין רע', מספרו ארבע מאות,

ואות תי"ו, תכלית כל האותיות,

וכן 'עין הרע', מְכַלָּה הכל.

⁹¹ העולים בגימטריא למניין ארבע מאות.

⁹² היינו:

בכל ברכה, יש פעם אחד שם הוי"ה ברוך הוא,

וממילא, במאה ברכות, יש מאה פעמים שם הוי"ה ברוך הוא.

⁹³ היינו:

בכל שם הוי"ה ברוך הוא, יש ד' אותיות,

וממילא, במאה ברכות, יש ד' מאות תיבות משם הוי"ה ברוך הוא.

⁹⁴ היינו:

ד' יסודות, של עפר - מים - אש - רוח.

⁹⁵ בראשית, טו' - יג'.

ולפי שְׁנֵתוֹסֶף באברהם אות ה"א, שהיא מידת הדין,
לכך שלטה בו 'עין הרע', שהוא מכח הדין,
שנגזר על זרעו להשתעבד ארבע מאות שנה, כמספר 'עין הרע', לפי ששלטה בו
עינו של שטן.
וזהו שאמר 'יִדְעַ תְּדַע כִּי גַר יִהְיֶה זְרַעְךָ' -
כלומר, 'זרעך' הנולד מבין שתי ההי"ן⁹⁶, שהם מידת הדין, ושלטה בו 'עין
הרע', שהוא מכח הדין,
לכך, 'וְעִבְדוּם, וְעָנוּ אֲתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה'.
וכן תמצא בעפרון החתי, שהיה לו 'עין הרע',
וכן 'עפרן', בגימטריא 'עין רע'⁹⁷, כמו שהזכיר ארבע מאות⁹⁸.
וכן תמצא בעשו, המתפרנס ממידתו של יצחק שהוא מידת הדין, שהיה לו 'עין
רע',
ודרשו חז"ל⁹⁹, 'וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֵדָר וּבֵין עֵדָר'¹⁰⁰ -

⁹⁶ היינו:

אות י', של שרי,

התחלקה ל-ב' אותיות ה',

אחת נתנה לה, ונקרא שרה,

ואחת נתנה ל-אברם, ונקרא אברהם.

⁹⁷ היינו:

מילת "עפרן", עולה בגימטריא למניין 400,

וכמו כן, מילת "עין רע", עולה בגימטריא למניין 400.

⁹⁸ היינו:

במה שאמר עפרון החיתי לאברהם אע"ה (בראשית, כג' - טו'), "אֲדֹנָי שְׁמַעֲנִי, אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁקֶל כֶּסֶף
בִּינִי וּבִינְךָ מֵה הוּא, וְאֶת מִתְךָ קִבַּר".

⁹⁹ בראשית רבה, פרשה עו', ח'.

'למה אמר יעקב כן?

כדי להשביע עינו של אותו רשע,

וכתוב בו ¹⁰¹, 'וְאַרְבַּע מְאוֹת אִישׁ עָמוּ'.

ומצאתי בבראשית רבה ¹⁰², 'וְאַלּוּ עֵינֵינוּ, כְּעֵינֵי אֲנָשָׂא בְּקֶרְנָא דָּא' -

'זו מלכות אדום הרשעה, שהיא מכנסת עין הרע בממונו של אדם' "

ועל פי הקדמה זו, יעויין בדברי רבינו ה"כלי יקר" זיע"א בביאור על דברי "בעל הטורים" הנ"ל:

"ותדע עוד, כי 'רע עין', עולה למספר ד' מאות,

על כן, מצינו בארבע מקומות, מספר ד' מאות, אצל בעל 'עין רע' -

א. בעפרן, שהיה 'רע עין', על כן לקח ד' מאות שקל כסף.

ב. אצל אַחֵי יוֹסֵף, שהיה עינם רעה, באחיהם יוסף הצדיק, ונתקנאו בו עבור כתונת הפסים שעליו,

על ידי כן, נתגלגל הדבר וירדו למצרים, והיו ד' מאות שנה, בגירות ועינוי ועבדות.

ג. אצל עשיו, שרעה עינו באחיו יעקב, ונתקנא בו על הברכות אשר ברכו אביו,

כי על כן אמר יעקב ¹⁰³, 'וְיָרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֶדְרָ וּבֵין עֶדְרָ', כדי למלאות עינו של אותו רשע,

על כן בא עשיו ¹⁰⁴, 'וְאַרְבַּע מְאוֹת אִישׁ עָמוּ'.

ד. נבל הכרמלי, היה איש פילי ורע עין, כנודע,

על כן, בא עליו דוד, עם ארבע מאות איש ¹⁰⁵, לשלם לו כמידתו."

¹⁰⁰ בראשית, לב' - ז'.

¹⁰¹ בראשית, לב' - ז'.

¹⁰² פרשה עו', ו'.

¹⁰³ בראשית, לב' - יז'.

¹⁰⁴ בראשית, לב' - ז'.

ובביאור הקושיא דלעיל - מה אכפת לו לעפרון במה שנכתב חסר האות ו', כתב רבינו ה"כלי יקר" זיע"א ¹⁰⁶ :

"וטעמו של דבר -

לפי שאמרו רבותינו ז"ל ¹⁰⁷ , 'כל הנותן פרוטה לעני, מתברך בשש ברכות' ¹⁰⁸ וכו', וכל מי שרעה עינו באחיו האביון, ואינו נותן לו כלום, אינו מתברך בשש ברכות אלו.

על כן, חסרה וי"ו ד-עפ"ן,

כי מצד שהיה 'רע עין', חסרו ממנו ששה ברכות אלו.

ורבותינו ז"ל אמרו ¹⁰⁹ -

'אין נותנין כוס של ברכה, כי אם לטוב עין,

¹⁰⁵ שמואל א', כה' - יג'.

¹⁰⁶ בראשית, כג' - טז'.

¹⁰⁷ בבא בתרא, ט' ע"ב.

¹⁰⁸ שם בגמרא:

"הנותן פרוטה לעני, מתברך בשש ברכות,

דכתיב (ישעיה, נח' - ז'), 'הלוא פרס לרעב לחמך, ועניים מרודים תביא בית, כי תראה ערם וכסיתו'.

וכתיב (ישעיה, נח' - ח'), {היינו: על עושה כל צדקות אלו, נאמר} -

א. 'אז יבקע כשחר אורך',

ב. 'וארכתך מהרה תצמח',

ג. 'והלך לפניך צדקך',

ד. 'כבוד ה' יאסףך',

וכתיב (ישעיה, נח' - ט') -

ה. 'אז תקרא וה' יענה',

ו. 'תשוע ויאמר הנני'."

¹⁰⁹ סוטה, לח' ע"ב.

שנאמר ¹¹⁰, 'טוב עין הוא יְבָרְךָ',
אל תקרי 'יבורך', אלא 'יְבָרְךָ'.
ומכל מקום, מראה שניהם אמת, רצוני לומר הקרי והכתיב -
כי מי שהוא טוב עין, מברך לאחרים בעין יפה,
על כן, יבורך גם הוא, בשש ברכות, כהוראת וי"ו של יבורך, כי הוא כתיב מלא."
והיינו:

שהחיסרון שנתחסר עֶפְרוֹן, בכך שהאות ו' נתחסרה משמו,
הוא עניין ה-ו' ברכות הנ"ל.
ועוד מצינו, בביאור קושיא זו, לדברי גאון עוזינו - הרב חיד"א זיע"א ^{111 112} :
"ואפשר, ד-מי שהוא 'רע עין', מתקצרים חייו!
כדמצינו ב-נבל ¹¹³, שמתוך שהיה פילי נתחייב מיתה, שמתוך כך בא לזלזל בדוד
הע"ה ובעבדיו, ויִגְפֹהוּ ה'.
וגם כתבו ז"ל ¹¹⁴, דלהיות ישראל צרי עין, נשתעבדו במצרים, וכמה הרגו מהם.
וכלפי ¹¹⁵, ד-ר'דף צְדָקָה וְחֶסֶד, יִמְצָא חַיִּים ¹¹⁶, המעלים עיניו מן הצדקה - כאילו
עובד עבודה זרה ¹¹⁷, ואינו חי לאורך ימים.

¹¹⁰ משלי, כב' - ט'.

¹¹¹ בספרו הקדוש "פני דוד" (בפרשת "חיי שרה", אות כד').

¹¹² ועיין עוד בספרו הקדוש "חומת אנך" (בפרשת "חיי שרה", אותיות ג' ו-ו').

¹¹³ שמואל א', פרק כה'.

¹¹⁴ יעוין מה שכתב בזה רש"י הקדוש (שמות, ב' - יד'), על מאמר הכתוב, "ויאמר, מי שמך לאיש שר וְשָׁפֵט
עלינו, הֲלִהְרַגְנִי אַתָּה אִמֵּר - כְּאִשֶּׁר הִרְגַתְּ אֶת הַמִּצְרִי, וַיֵּרָא מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר, אֲכֵן נֹדַע הַדְּבָר":

" אֲכֵן נֹדַע הַדְּבָר' ... ומדרשו, נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות
להיות נרדים בעבודת פרך,

אבל, רואה אני, שהם ראויים לכך!"

¹¹⁵ היינו:

גם נודע, מה שכתב ב-זוהר הקדוש¹¹⁸, על פסוק¹¹⁹, 'וַיִּנְתְּנֶם לִי אוֹת אֲמַתִּי - סִימָנָא דְחַיִּי הִיא בְּעֵאת מְנִיָּהּ, וְאוֹת ו' סִימָנָא דְחַיִּי, עֵינִן שִׁם בְּאוֹרֵךְ¹²⁰ י'".
ולפי זה, ביאר רבינו זיע"א:

דהנה, עפרון החיתי, היה אדם "נְבִל",
והנה, לעיל, הובאה דרשת רבותינו ז"ל¹²¹, על מאמר הכתוב¹²², "נְבִל לְהוֹן,
אִישׁ רַע עֵינִן, וְלֹא יָדַע פִּי חֶסֶר וְבִאֲנֹנִי", שהוא בעניין "עפרון החיתי",
והנה, האותיות של מילת "נְבִל", הינם גם האותיות של מילת "נְבִלָה".

ומכיוון.

¹¹⁶ משלי, כא' - כא'.

¹¹⁷ לשון זה, הובא בתוספתא למסכת "פאה" (פ"ד ה"כ).

ובתלמוד בבלי (כתובות, סח' ע"א. בבא בתרא, י' ע"א), בלשון "עבודת כוכבים".

¹¹⁸ חלק א', דף רמא' ע"ב.

¹¹⁹ יהושע, ב' - יב'.

¹²⁰ זה לשון ה"זוהר הקדוש" זיע"א:

"אֵלָא הִכִּי אוֹלִיפְנָא, הִיא בְּעֵאת סִימָנָא דְחַיִּי, דְכְתִיב (יהושע, ב' - יב'), 'וְהִסִּיתֶם אֶת אַבִּי וְגו',
וְאִמְרָה, סִימָנָא דְחַיִּי לֹא שְׂרִיָּא, אֵלָא בְּאוֹת אֲמַתִּי.

וּמֵאֵי אִיהוּ 'אוֹת אֲמַתִּי' (יהושע, ב' - יב')?"

דָּא אֵת ו', בְּגִין דְּבִיהַ שְׂרִיָּין חִיִּין".

ותרגום דבריו הקדושים:

אֵלָא כִּךְ לְמַדְנֹו, הִיא רְצֵתָה סִימָן חִיִּים, שְׂכְתוּב (יהושע, ב' - יב'), 'וְהִסִּיתֶם אֶת אַבִּי וְגו',

וְאִמְרָה, סִימָן חִיִּים אֵינוֹ שׂוֹרָה, אֵלָא בְּאוֹת אֲמַתִּי.

וּמֵהִי 'אוֹת אֲמַתִּי' (יהושע, ב' - יב')?"

זוֹ אוֹת ו', מְשׁוּם שְׂבוֹ שְׂרִיָּיִם חִיִּים.

¹²¹ בראשית רבה, פרשה נח', ז'.

¹²² משלי, כח' - כב'.

וכבר למדנו "בעל הטורים" זיע"א¹²³, שמילת "עפרן" בכתוב חסר, עולה במניינה לגימטריא של "רע עין".

ואם כן, כאשר היה עפרון "רע עין", נגרע ממנו האות ו', אשר מסמלת את "אות החיים",

ועל ידי כך, שלטה בו המיתה, ונעשה ל-"נבלה".

]. בעניין בארותיו של יצחק אע"ה, ובעקבות דבריהם של הקדושים של אדונינו הרמב"ן זיע"א והגה"ק בעל "כלי יקר" זיע"א, כתב גאון עוזינו - הרב חיד"א זיע"א¹²⁴ :

"ואפשר להרחיב קצת -

יְנַרְבֵּוּ רַעֲי גְרָרִי¹²⁵, הם סיעת הסטרא אחרא, שהם גורי האדם לעבירה, ומשם יגררוהו לבאר שחת.

יַעֲם רַעֲי יִצְחָקִי¹²⁶, הם מליצי יושר על ישראל,

ונקראו כך, על שם שישראל אוכלים מעקידת יצחק תמיד,

כמו שאמרו ז"ל¹²⁷, על פסוק¹²⁸, וַיִּקַּח אֶת הַמֶּאֱכָלֹתִי,

וגם בזכות יצחק יצאנו ממצרים, כמו שאמרו ז"ל, והבאתיו בספרי הקטן ראש דוד' פרשת 'שלח',

וגם לעתיד, בזכות יצחק אנו נצולים, כמו שאמרו בשבת פרק רבי עקיבא¹²⁹, עיין שם,

¹²³ כאשר הובא לעיל.

¹²⁴ בספרו הקדוש "פני דוד" על התורה, (בפרשתן, אות יט').

וכעין זה כתב רבינו זיע"א, בספרו הקדוש "כסא דוד", (דרוש ז', ד"ה "ובזה אפשר לרמזו").

¹²⁵ בראשית, כו' - כ'.

¹²⁶ בראשית, כו' - כ'.

¹²⁷ בראשית רבה, פרשה נו', ג'.

¹²⁸ בראשית, כב' - י'.

הנה כי כן, שפיר נאה, לכנות למליצי ישראל 'רְעִי יִצְחָק' ¹³⁰, שהם עושים כמעשה יצחק להליץ על ישראל תדיר, ולהצילם.
אמנם, בעוון ישראל, גבר אויב, וגדלה קטגוריא, ויאמרו 'רְעִי גָרְרִי' ¹³¹, סיעת הסטרא אחרא, 'לָנוּ הַמְּיָסִים' ¹³², כלומר, כל החסד נהפך לדין, בעוונות ישראל, וזהו 'לָנוּ' ¹³³, גימטריא 'אלהים', 'הַמְּיָסִים' ¹³⁴, רומז לחסד, שהחסדים נהפכו לדין.
'וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֶשְׂקִי' ¹³⁵, רמז לעשיו ו-ת' איש עמו, וזהו 'עֶשְׂקִי' ¹³⁶, ע עשיו, שק גימטריא ת' - הם ת' איש דעשיו - הסטרא אחרא וגונדא דיליה.
'כִּי הִתְעַשְׂקוּ עַמּוּי' ¹³⁷, כלומר, דהעוון גרם, שעשקו כבר התורה והמצוות אשר עשו,
ולזה, גם הבאר, הוא הבית המקדש ראשון, שלט עשיו ו-ת' איש, כלומר סטרא אחרא וכת שלה, ונקרא 'עֶשְׂקִי' ¹³⁸.
ובמקום אחר, כתבתי על דרך זה -

¹²⁹ פט' ע"ב.

¹³⁰ בראשית, כו' - כ'.

¹³¹ בראשית, כו' - כ'.

¹³² בראשית, כו' - כ'.

¹³³ בראשית, כו' - כ'.

¹³⁴ בראשית, כו' - כ'.

¹³⁵ בראשית, כו' - כ'.

¹³⁶ בראשית, כו' - כ'.

¹³⁷ בראשית, כו' - כ'.

¹³⁸ בראשית, כו' - כ'.

בהקדמת חלום נורא, שחלם בשנת שפ"ה, הרב רבי אברהם, אב בית דין דקהילת
קודש 'בריסקי' ד-ליטא,¹³⁹
בטעם אמירת 'קדוש קדוש קדוש',
שכוונת 'קדוש', להפריד ת' ד-עשיו, ויש לו ביניהם שהוא הייחוד¹³⁹,
וזהו 'קדוש', לו בתוך קש, וגרמו העוונות ונחרב וכו'. עיין שם.
ולכן, נקרא 'עשקי'¹⁴⁰, כי הן בעוון, נתחברו שק - ת' דעשיו שהיו נפרדים, עם ע'
דעשיו.
ועוד הארכתי ברמז כל הפסוקים, קצת בסגנון אחר ועניינים אחרים, בסייעתא
דשמיא.
'וַיִּחְפְּרוּ בְּאֵר אֶחָדָתִי'¹⁴¹, הוא הבית שני.
'וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שְׁטָנָה'¹⁴², 'שְׁמָה' לשון שְׁמָמָה, 'שְׁטָנָה' אותיות 'השטן',
כי שלט שטן, ונחרב,
והיה סיבה, כי גרם עשיו שישרה השטן ברוב המחלוקות ושנאת חינוס, ולכן
נחרב.
'וַיִּעֲתֶק מְשָׁם'¹⁴³, דכשיבוא הגואל במהרה בימינו, יסתלק השטן ממקום
הקודש, וזה על ידי ששלום על ישראל, 'וְהָיוּ לְאֶחָדִים'¹⁴⁴,
וזה שנאמר 'וַיִּחְפְּרוּ בְּאֵר אֶחָדָתִי'¹⁴⁵, לשון יחיד, כי כל ישראל כאיש אחד.

¹³⁹ וכעין מאמרם ז"ל במסכת קידושין (מא' ע"א):

"טב למיטב טן דן, מליטב ארמלו".

¹⁴⁰ בראשית, כו' - כ'.

¹⁴¹ בראשית, כו' - כא'.

¹⁴² בראשית, כו' - כא'.

¹⁴³ בראשית, כו' - כב'.

¹⁴⁴ יחזקאל, לז' - יז'.

¹⁴⁵ בראשית, כו' - כב'.

יִנְקָרָא שְׁמָהּ¹⁴⁶, הקדוש ברוך הוא. יְרַחֲבוּתִי¹⁴⁷, שהתשועה על ידו יתברך. יְפִי
עֲתָה הֶרְחִיב הִי¹⁴⁸, והבית בהבנותו מעשה ידי יוצר, וישראל ישובו בתשובה,
כמו שאמרו ז"ל.
וזה שנאמר¹⁴⁹, יִנְיָאֲמָר פִּי עֲתָהּ, רמז לתשובה, כמו שאמרו ז"ל¹⁵⁰, 'אין ועתה,
אלא תשובה',
ועל ידי זה, יֶהֱרַחֲבֵהּ לָנוּ¹⁵¹, הוא עצמו כביכול, ומיתק הדין הרמוז בתיבת 'לָנוּ'
- גימטריא 'אלהים',
וּפְרִינֵנוּ בְּאֲרָצֵי¹⁵², שאין אחריה שעבוד, כמו שאמרו ז"ל¹⁵³.
וכן ראשי התיבות - יִנְיָאֲמָר פִּי עֲתָה הֶרְחִיב הִי¹⁵⁴ לָנוּ וּפְרִינֵנוּ¹⁵⁵, גימטריא 'עולם'
¹⁵⁶,
לרמוז, שהיא תשועת עולמים, כי חֲרָבוֹת נַעֲשׂוּ חֲרָבוֹת, ובא לציון גואל במהרה
בימינו. אמרן".

¹⁴⁶ בראשית, כו' - כב'.

¹⁴⁷ בראשית, כו' - כב'.

¹⁴⁸ בראשית, כו' - כב'.

¹⁴⁹ בראשית, כו' - כב'.

¹⁵⁰ בראשית רבה, פרשה כא, ו'.

¹⁵¹ בראשית, כו' - כב'.

¹⁵² בראשית, כו' - כב'.

¹⁵³ מכילתא, (פרשת "בשלח", פרשה א').

¹⁵⁴ היינו:

האות י', של שם הוי"ה ברוך הוא.

¹⁵⁵ בראשית, כו' - כב'.

¹⁵⁶ עם הכולל.

ז. על מאמר הכתוב¹⁵⁷, "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך, עד היום הזה, כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה", כתב הגה"ק רבינו ישראל אביחצירא זיע"א¹⁵⁸:

"מצות לא תעשה, שלא לאכול גיד הנשה, שנאמר¹⁵⁹, 'על כן, לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה'.

אפשר לרמוז בפסוק 'וְאֶהְבֶּתָּ' ... ראשי תיבות, וגיד הנשה בל תאכלו אותו. והטעם, כי ממנו נמשך כל רע, כמו שאמרו רבותינו ז"ל^{160 161}, ד-שרו של עשיו רצה לעקור את יעקב ואת זרעו, ולא יכול לו, כי אם בנגיעת גיד הנשה, והוא גרם לשני חורבנות, יז' בתמוז ותשעה באב, כמו שאמרו רבותינו ז"ל, 'על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה' - 'את', ראשי תיבות, תשעה אב. 'גיד', גימטריא יז'.

מכל מקום, לבסוף זרחה לו השמש, והוא סימן להיותו א-להינו. וזהו 'וְאֶהְבֶּתָּ לְרַעְדָּ' ... בשביל אהבתו יתברך, לא תאכלו גיד הנשה, כי ממנו נמשך כל רע, כי 'לְרַעְדָּ', אותיות כל רע, וגרם לנו שני החורבנות, ונתעורר עלינו הדינין, וזהו 'כְּמוֹדָּ', גימטריא א-להים¹⁶²,

¹⁵⁷ בראשית, לב' - לג'.

¹⁵⁸ בספרו הקדוש "אהבת ישראל", (פרשת "וישלח").

¹⁵⁹ בראשית, לב' - לג'.

¹⁶⁰ בראשית רבה, פרשה עז', ג'.

¹⁶¹ "נגע בצדיקים ובצדיקות, בנביאים ובנביאות, שהן עתידין לעמד ממנו".

ויעוין בפירוש "יפה תואר", שכתב וזה לשונו:

"לפי שכל מעשה המלאך הזה, הוא רמז למה שעתיד להיות, לכן אומר כי בזה מרמז הכתוב - מה שעתיד זרעו של עשיו לעשות לזרעו של יעקב".

¹⁶² היינו:

ואפילו הכי, 'אָנִי הִי' ¹⁶³, כמו יעקב שזרחה לו השמש, כן הוא סימן לישועה".

ח. במסכת נדה ¹⁶⁴, מצינו לדרשתו של רבי שמלאי:

"למה הולד דומה במעי אמו?

לפנקס שמקופל ומונח -

ידיו על שתי צדעיו ¹⁶⁵,

שתי אציליו על ב' ארכובותיו ¹⁶⁶,

וב' עקביו על ב' עגבותיו ¹⁶⁷,

וראשו מונח לו בין ברכיו,

ופיו סתום וטבורו פתוח ¹⁶⁸,

שם "א-להים", המורה על מידת הדין, עולה בגימטריא 86.

וכמו כן, מילתך "כמוך", עולה בגימטריא למניין זה.

¹⁶³ היינו:

שם הוי"ה ברוך הוא, המורה על מידת הרחמים.

¹⁶⁴ ל' ע"ב.

¹⁶⁵ היינו:

ש-ב' כפות ידיו מונחות על ב' צדדי המצח.

¹⁶⁶ היינו:

ש-ב' בתי השחי שלו מונחות על ב' ברכיו.

¹⁶⁷ היינו:

ש-ב' עקביו, מקופלות לאחורי גופו, והוא מקום התורפה.

¹⁶⁸ היינו:

שפיו אינו משמש לו מקור לצורך מאכל ומשתה,

ודרך טבורו, נכנס לו דם מאמו, לצורך חמצן.

ואוכל ממה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו שותה, ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו¹⁶⁹,

וכיון שיצא לאויר העולם, נפתח הסתום¹⁷⁰, ונסתם הפתוח¹⁷¹,

שאלמלא כן, אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת¹⁷²,

ונר דלוק לו על ראשו¹⁷³, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו".

ונתקשה בזה רבינו המהר"ל זיע"א מפראג¹⁷⁴:

"וקשיא, מה בא להגיד בזה איך התינוק מונח בבטן אמו?

דמאי נפקא מיניה, אם מונח בעניין זה או בעניין אחר?".

וביאר בזה:

"אבל, הדבר הוא, כי בא לאשמועינן מעלת האדם, כי האדם נברא, על עניין המיצוע והשווי,

שכל דבר שיש לו השווי והמיצוע, הוא נבחר, והוא טוב,

¹⁶⁹ היינו:

כי אם יוציא את צרכיו בתוך מעיה, יגרום לה לזיהום ולמוות.

¹⁷⁰ היינו:

פיו, שדרכו הוא מתחיל לאכול.

¹⁷¹ היינו:

טבורו, כיוון שכבר מפסיק לקבל חמצן מדמה של אימו.

¹⁷² היינו:

כעין מה שאנו מברכים בברכת "אשר יצר".

¹⁷³ יעויין ב-"חידושי אגדות" לרבינו המהרש"א זיע"א:

שהכוונה בזה לנשמה, שבזמן היותו בבטן אימו, הנשמה נמצאת לו מעל ראשו.

ועויין מה שכתב רבינו המהר"ל:

דטביעת הנשמה בגוף התינוק, הינה, רק בשעת יציאתו מבטן אימו.

¹⁷⁴ בספרו הקדוש "נתיבות עולם", (ב', נתיב הצדקה, פרק ג').

כי הדבר שאין לו השווי והמיצוע, הוא רע.
וכבר התבאר, כי נברא האדם בשישי, שהוא מספר השווה ¹⁷⁵...
ולכך אמר, כי האדם, בפרט בבריאתו, כפנקס מקופל, ואין האחד מן האיברים
מתפשט ויוצא חוץ...
כי בא להודיע, איך יהיה האדם נוהג כל ימיו שיהיה בעולם הזה,
כי דבר זה שהוא בבטן אימו, דומה לגמרי אל מה שהאדם בעולם הזה, והאם
נחשב עולמו של וּלְד...
והנה, תראה, כי הנהגתו בבטן אימו, דומה לגמרי כמו שהוא כאשר יוצא אל
העולם.
ולכך אמר, ש-ידידיו על שתי צדעיו -
דבר זה, כי האדם אשר מניח שתי ידידיו על שתי צדעיו, הוא מתבונן ומחשב על
דבר,
וכך יהיה האדם מתבונן על כל מעשיו שיעשה בעולם הזה, כי אין האדם שכלי
לגמרי, והוא בא לידי טעות ושגגה בכמה דברים,
ולכך, יהיו כל מעשיו בהתבוננות הרבה, ויחשוב מעשיו אשר הוא עושה, שיביאו
אותו לידי טוב ולא יביאו אותו לידי רע,
ודבר זה, הוא הדבר הגדול, כאשר עושה מעשיו בהתבוננות ובדעת, שהוא בא
לידי צדק וניצל מן החטא...
ולכך אמר, 'כי ידידיו על שתי צדעיו, ושני אציליו על שתי ארכבותיו' -
שבזה, הוא דומה לאיש שהוא מתבונן על דרכיו,
ודבר זה, הוא ראשון אל הכל,
כי צריך קודם הכל, התבוננות על דרכיו - שהוא ירצה לעשות.

¹⁷⁵ היינו:

מספר זוגי.

ואחר כך, 'ושני עקביו על שני עגבותיו' -
שבזה, דומה לגמרי כמו מי שהוא כורע על ברכיו,
כי מי שהוא כורע על ברכיו, יש לו שני עקביו על שתי עגבותיו,
וזה, שכך יהיה בעולם הזה, נברא לעבוד את בוראו, כמו עבד שהוא כורע לפני
האדון שלו, הוא השם יתברך,
ובשביל שדבר זה הוא עניין ראשון לאדם, שהרי לכך האדם נברא, לעבוד את
יוצרו, ולכך אמר, כי בבריאתו נברא האדם ששתי עקביו על שתי עגבותיו.
ואמר, 'וראשו מונח בין שתי ברכיו' -
לומר, שלא יתגאה האדם בעולמו,
ויראה תכליתו, שיהיה חוזר אל מקום עפר רמה ותולעה,
ולא יתגאה בעולמו, כי כאשר ראשו כפוף דבר זה מוֹרָה על הכנעה.
ואמר, 'ופיו סתום' ...
אמר, כאשר יהיה האדם בעולמו, לא יהיה רודף אחר תאוותו, רק אם יאכל
וישתה לצורך חיותו, כדי שיוכל לעבוד השם יתברך ...
ולכך, 'פיו סתום, וטבורו פתוח' -
כי פיו, שם יש הנאת החיך והתאוה, ודבר זה סתום,
רק הטבור ששם יכנס המאכל, פתוח, ושם לא יקבל תאוה,
וכך יהיה נוהג האדם בעולמו שלא ירדוף אחר התאוה".
והנה, ידוע ומפורסם לכל, המעשה המובא במסכת עבודה זרה¹⁷⁶, ברבי אלעזר בן
דורדיא:
"שלא הניח זונה אחת בעולם, שלא בא עליה.
פעם אחת, שמע שיש זונה אחת בכרכי הים, והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה,
נטל כיס דינרין, והלך ועבר עליה שבעה נהרות¹⁷⁷.

¹⁷⁶ יז' ע"א.

בשעת הרגל דבר ¹⁷⁸, הפיחה ¹⁷⁹,
אמרה ¹⁸⁰, כשם שְהִפְיָחָה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין
מקבלין אותנו בתשובה.
הלך וישב בין שני הרים וגבעות,
אמר, הרים וגבעות, בקשו עלי רחמים!
אמרו לו, עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו!
שנאמר ¹⁸¹, 'כִּי הִקְרִים לְמוֹשֵׁה, וְהִגְבַּעוֹת תִּמְוֹטֵינָהּ'.
אמר, שמים וארץ, בקשו עלי רחמים!
אמרו, עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו!
שנאמר ¹⁸², 'כִּי שָׁמַיִם כָּעָשָׂן נִמְלָחוּ, וְהָאָרֶץ כִּפְגַּד תִּבְלָה'.
אמר, חמה ולבנה, בקשו עלי רחמים!
אמרו לו, עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו!

¹⁷⁷ היינו:

בשבילה.

¹⁷⁸ היינו:

בשעת מעשה העבירה.

¹⁷⁹ היינו:

רוח מאותו מקום.

¹⁸⁰ בדבר זה, ישנם כמה גרסאות:

א. שהיא אמרה.

ב. שהוא אמר זאת, שכן, הוא נתעורר מעצמו לכך.

ג. שהוא שמע בת קול, שאומרת מאמר זה.

¹⁸¹ ישעיה, נד' - י'.

¹⁸² ישעיה, נא' - ו'.

שנאמר ¹⁸³, 'וְחִפְּרָה הַלְבָנָה, וּבֹשֶׁה הַחֲמָה'.

אמר, כוכבים ומזלות, בקשו עלי רחמים!

אמרו לו, עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו!

שנאמר ¹⁸⁴, 'וְנִמְקוּ כָּל צָבָא הַשָּׁמַיִם'.

אמר, אין הדבר תלוי אלא בי,

הניח ראשו בין ברכיו, וגעה בבכיה, עד שיצתה נשמתו.

יצתה בת קול ואמרה -

רבי אלעזר בן דורדיא, מזומן לחיי העולם הבא."

והנה, במעשה זה, יש לעיין:

מפני מה, הניח רבי אלעזר בן דורדיא, את ראשו בין ברכיו?

ובביאור העניין, כתב רבינו הרי"ח הטוב זיע"א ¹⁸⁵:

"נראה לי ... דהניח ראשו בין ברכיו, כְּמִזְ, שרצה עתה לטהר עצמו לגמרי, מכל חטאים שעשה קודם זה,

עד שיהיה על ידי תשובה זו, נקי ובר מכל חטא ועוון,

כאשר היה בזמן היותו עובר במעי אימו, דהיה שם מונח ראשו בין ברכיו."

והיינו:

שכאשר רבי אלעזר בן דורדיא, הניח את ראשו בין ברכיו,

הוא הראה, שכל רצונו, הוא להיטהר בטהרת התשובה, כאותה התקופה שהוא היה עובר במעי אימו,

וכמו כן, הוא הראה בזה את עניין הענווה וההתבטלות, שהוא נמצא בהכנעה כל כך גדולה, לפני הבורא ית"ש.

¹⁸³ ישעיה, כד' - כג'.

¹⁸⁴ ישעיה, לד' - ד'.

¹⁸⁵ בספרו הקדוש "בן יהודע", (שם).

ועל פי המתבאר, נוכל להשכיל ולהבין, את המעשה ברבי חנינא בן דוסא, המובא במסכת ברכות 186 :

"מעשה ברבי חנינא בן דוסא, שהלך ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי, וחלה בנו של רבן יוחנן בן זכאי.

אמר לו 187, חנינא בני, בקש עליו רחמים ויחיה!

הניח ראשו בין ברכיו, ובקש עליו רחמים, וְחָיָה.

אמר רבן יוחנן בן זכאי -

אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו, כל היום כולו, לא היו משגיחים עליו!

אמרה לו אשתו, וכי חנינא גדול ממך?

אמר לה, לאו -

אלא הוא דומה כעבד לפני המלך 188, ואני דומה כשר לפני המלך 189,"

והנה, במעשה זה, יש לעיין:

186 לד' ע"ב.

187 היינו:

רבן יוחנן בן זכאי, לרבי חנינא בן דוסא.

188 היינו:

מחמת רגילותו להאריך בתפילתו, על כל המאורעות הקורות אותו ואת סובביו.

189 היינו:

מחמת שאני מלמד תורה לרבים, אין בידי השהות כל כך להאריך בתפילתי,

וממילא, הריני חשוב כשר, אשר בשעה שבא לבית המלך, הוא מבקש ופונה אל עבדי המלך, בכדי שיתנו לו רשות להיכנס.

וביאר בזה, רבינו המהרש"א זיע"א, (בספרו הקדוש "חידושי אגדות"):

שאין כוונת הדברים כך אליבא דאמת, אלא, שאמר זאת רבן יוחנן בן זכאי לאשתו, בכדי לפייס את דעתה,

ובאמת, הסיבה שביקש מרבי חנינא בן דוסא שיתפלל בעבור בנו, הוא, מחמת ש-"אין חבוש, מתיר עצמו

מבית האסורים", ולפיכך, תפילת האחר תועיל יותר.

מפני מה, הניח רבי חנינא בן דוסא, את ראשו בין ברכיו?

ברם, על פי המבואר בדברי רבינו המהר"ל זיע"א ובדברי רבינו הרי"ח הטוב זיע"א, יתיישבו הדברים כמין חומר:

שכן, אפשר לפרש, שרבו יוחנן בן זכאי בענוותנותו הגדולה, סבר - שהיות "וחנינא בני, דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת"¹⁹⁰, והיות, ורבי חנינא בן דוסא לא עשה שום השתדלות לפרנסתו, הוא המתאים ביותר, להיחשב כ-"עבד", לפני הבורא ית"ש, ואם כן, הוא היחיד, שיכול להרכין את ראשו בין ברכיו, והבורא ית"ש ישמע לתפילתו.

וכדבריו הקדושים של רבינו המהר"ל זיע"א מפראג, אשר הובאו לעיל:
"ואמר, 'ופיו סתום' ...

אמר, כאשר יהיה האדם בעולמו, לא יהיה רודף אחר תאוותו, רק אם יאכל וישתה לצורך חיותו, כדי שיוכל לעבוד השם יתברך ...

ולכך, 'פיו סתום, וטבורו פתוח' -

כי פיו, שם יש הנאת החיך והתאוה, ודבר זה סתום,
רק הטבור ששם יכנס המאכל, פתוח, ושם לא יקבל תאוה,
וכך יהיה נוהג האדם בעולמו שלא ירדוף אחר התאוה".

ודבר זה, היה בו ברבי חנינא בן דוסא,

שהוא אכל ושתה, רק לצורך חיותו, ורק בכדי לעבוד את הבורא ית"ש.
והוא אשר נתבאר בדברינו:

שכל עניין "הניח ראשו בין ברכיו", הוא, להורות, את עניין ההכנעה וההתבטלות אל הבורא ית"ש,

ומשום כך, היו מתקבלים ברכותיו ותפילותיו.

¹⁹⁰ תענית, כד' ע"ב.

והנה, במסכת תענית¹⁹¹, מצינו את המעלות שנדרש השליח ציבור, בתעניות ציבור, וביניהם מעלת "שפל ברך".

ובביאור מעלה זו, כתב רבינו הרי"ח הטוב זיע"א¹⁹²:

"שפל ברך, פירש רש"י - עניו.

ונראה לי, לכך קראו שפל ברך, כי ברך, רוצה לומר עניו, שרואה עצמו רך - הן בעניינים הנפשיים, הן בעניינים הגופניים,

וזהו ברך - ב' רך, שהוא רך בשתים,

אך יש שהוא עניו מבחוץ, ובליבו מתגאה בענווה שלו ...

לכך קראו שפל ברך, שהוא שפל בחוץ ובפנים, וזהו ב' רך".

ולאחר שלמדנו, שסוד עניין הברכה הוא במידת הענווה, ושורשו של יצחק אע"ה הוא במידת הענווה¹⁹³, נשכיל ונבין את טעם הדבר שרצה יצחק אע"ה לברך את

עשיו בנו, בדווקא:

שכן, יצחק אע"ה, ידע ששורשו של בנו עשיו הוא במידת הגאווה, והוא הגורם לו ליפול לשאול תחתית,

ובכדי להחזירו בתשובה, ולהדריכו למוטב, הוא רצה לברכו,

שכן, לצורך כך שתחול הברכה עליו, יצטרך עשיו להכניע את לבבו הערל, על ידי מידת הענווה.

ט. במסכת שבת¹⁹⁴, מצינו לדרשתו של רבי שמואל בר נחמני משם רבי יונתן:

"מאי דכתיב¹⁹⁵, 'כִּי אֶתָּה אָבִינוּ, כִּי אֶבְרָהִם לֹא יִדְעָנוּ, וַיִּשְׁרָאֵל לֹא יִפְרָנוּ, אֶתָּה ה' אָבִינוּ גֹאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׂמֹדִי?'

¹⁹¹ טז' ע"א.

¹⁹² בספרו הקדוש "בן יהודע", (שם).

¹⁹³ וכמו שנתבאר לעיל באותיות ב'-ג'.

¹⁹⁴ פט' ע"ב.

¹⁹⁵ ישעיה, סג' - טז'.

לעתיד לבוא, יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם, בניך חטאו לי!

אמר לפניו, ריבונו של עולם, ימחו על קדושת שמך.

אמר ¹⁹⁶, אימר ליה ליעקב, דהוה ליה צער גידול בנים, אפשר דבעי רחמי עלייהו,

אמר ליה ¹⁹⁷, בניך חטאו!

אמר לפניו, ריבונו של עולם, ימחו על קדושת שמך.

אמר ¹⁹⁸, לא בסבי טעמא, ולא בדרדקי עצה.

אמר לו ליצחק, בניך חטאו לי!

אמר לפניו, ריבונו של עולם, פְּנִי וְלֹא בְּנִיךְ?

בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע, קראת להם ¹⁹⁹, 'פְּנִי בְּכַרְי',

עכשיו, פְּנִי וְלֹא בְּנִיךְ?

ועוד, כמה חטאו -

כמה שנותיו של אדם? שבעים שנה!

דל עשרין דלא ענשת עלייהו ²⁰⁰, פשו להו חמשין ²⁰¹,

¹⁹⁶ היינו:

הקדוש ברוך הוא.

¹⁹⁷ היינו:

הקדוש ברוך הוא ליעקב אע"ה.

¹⁹⁸ היינו:

הקדוש ברוך הוא.

¹⁹⁹ שמות, ד' - כב'.

²⁰⁰ היינו:

כאשר נוריד כ' שנים משנותיו של האדם, שהלא, אין האדם בר עונשין של דיני שמים, אלא, עד גיל כ' שנה.

²⁰¹ היינו:

דל כה' דלילותא ²⁰², פשו להו כה' ²⁰³,

דל תרתני סרי ופלגא - דצלווי ומיכל ודבית הכיסא ²⁰⁴, פשו להו תרתני סרי ופלגא
²⁰⁵,

אם אתה סובל את כולם, מוטב!

ואם לאו, פלגא עלי ופלגא עליך ²⁰⁶!

ואם תמצוי לומר, כולם עלי, הא קריבית נפשי קמך ²⁰⁷.

והדברים, מתמיהים וזועקים, עד לב השמים:

והלא, יצחק אע"ה, נאזר במידת הגבורה,

ואם כן, הוא היה צריך לומר, "ימחו על קדושת שמך"?

ולא זו בלבד, שהוא לא עשה זאת,

אלא, שהוא היחיד, שהכניס את ראשו ורובו, ללמד זכות על עם ישראל?

נשאר לנו חמישים שנים.

²⁰² היינו:

כאשר נוריד מתוך אותם חמישים שנים, שעשרים וחמש שנים מתוכם הם לילות.

²⁰³ היינו:

נשאר לנו עשרים וחמש שנים.

²⁰⁴ היינו:

כאשר נוריד מתוך אותם עשרים וחמש שנים, שתים עשרה וחצי שנים, של תפילות, אכילה, ובית הכסא.

²⁰⁵ היינו:

נשאר לנו, שתים עשרה וחצי שנים.

²⁰⁶ היינו:

חצי מהשנים שנשארו, שהם שש שנים ורבע - אסבול אני,

ואת שש השנים ורבע הנותרות, יסבול הקדוש ברוך הוא.

²⁰⁷ היינו:

הרי הקרבתי את נפשי לפניך, במעשה העקידה.

ובשונה ממנו, אברהם אע"ה הנאזר במידת החסד, ויעקב אע"ה הנאזר במידת התפארת, לא לימדו זכות על עם ישראל!?

ולאור המתבאר במאמר זה, נשכיל ונבין תירוץ לקושייתנו זו:

שכן, בהיות יצחק אע"ה, מתבטל במידת הענווה עד למאוד,

לפיכך, הוא ורק הוא, יכול ללמד זכות, בבחינת "כוח הברכה" והיינו "מידת הענווה".

והוא מאמר הפייטן²⁰⁸, בעניינו של יצחק אע"ה, "וּבִבְנֵי הַנְּעֻקָּד יִשְׁבִּית מְדִינָנוּ":

שכן, בכוח ענוותנותו של יצחק אע"ה, אשר בזכותה נעקד על גבי המזבח,

יכול יצחק אע"ה להשתמש בכוח הברכה, לברך את בניו, ולהשבית את כל הדינים מעליהם.

ל. ומעתה, נשכיל ונבין ב' עניינים. וכדלהלן:

א. על מאמר הכתובים²⁰⁹, "מִי הָאִישׁ הַחֲכָם וְיָבֵן אֶת זֹאת, וְאֶשֶׁר דָּבַר פִּי יִהְיֶה אֵלָיו - וְיִגְדֶה, עַל מָה אֲבָדָה הָאָרֶץ, נִצְתָה כַּמְדָּבָר, מִבְּלֵי עֵבֶר. וַיֹּאמֶר יְהוָה, עַל עֲזָבְסֵךְ אֶת תּוֹרָתִי אֶשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ, וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי, וְלֹא הִלְכוּ בְּהִי", דרשו רבותינו ז"ל²¹⁰:

"אמר רב יהודה אמר רב -

מאי דכתיב, 'מִי הָאִישׁ הַחֲכָם וְיָבֵן אֶת זֹאת'?

דבר זה, נשאל לחכמים ולנביאים, ולא פירשוהו,

עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, דכתיב, 'וַיֹּאמֶר ה', עַל עֲזָבְסֵךְ אֶת תּוֹרָתִי' וגו'.

אמר רב יהודה אמר רב -

²⁰⁸ בפיטו לימים נוראים, "המול על מעשיך".

²⁰⁹ ירמיה, ט', יא' - יב'.

²¹⁰ נדרים, פא' ע"א.

שאינ מברכין בתורה תחילה".

ובביאור עניין "שאינ מברכין בתורה תחילה", כתב רבינו ניסים זיע"א²¹¹ :

"מצאתי במגילת סתרים של הרב רבינו יונה ז"ל ... ודאי עוסקין היו בתורה תמיד,

ולפיכך, היו חכמים ונביאים תמהים, 'על מה אבדה הארץ',

עד שפָּרְשׁוּ הקדוש ברוך הוא בעצמו, שהוא יודע מעמקי הלב, שלא היו מברכין בתורה תחילה.

כלומר, שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך, שיהא ראוי לברך עליה,

שלא היו עוסקים בה לשמה, ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה ...

אלו דברי הרב החסיד ז"ל, והם נאים ראויין למי שאמרם".

ובאופן אחר, כתב רבינו הרי"ח הטוב זיע"א²¹² :

"נראה לי בסייעתא דשמיא -

דמצינו, תיקנו שלשה ברכות בכל יום לתורה²¹³ .

ופירשתי בסייעתא דשמיא, במקום אחר -

ברכה ראשונה, 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה', היא כנגד חלק הסוד,

לכן, נאמר 'קִדְּשָׁנוּ', כי כל קודש הוא בחכמה²¹⁴, וחלק הסוד, הוא בחכמה.

²¹¹ שם.

²¹² בספרו הקדוש "בן יהודע", שם.

²¹³ היינו:

א. "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה",

ב. "וְהַעֲרַב נָא, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, אֶת דְּבָרֵי תוֹרַתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפְיוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנִיחָנוּ, וְצִאֲצְאֵנוּ, וְצִאֲצְאֵי צִאֲצְאֵנוּ, וְצִאֲצְאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ, וְלוֹמְדֵי תוֹרַתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל",

ג. "אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים, וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, נוֹתֵן הַתּוֹרָה".

²¹⁴ במסכת שבת (לא' ע"א), מצינו:

וברכת 'וְהַעֲרַב', כנגד הגירסה של חלק הנגלה,
לכן אומרים, 'בְּפִינוּ וּבְפִיפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל', כי הגירסה היא בפה.
וברכת 'אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹי', כנגד העיון והסברא של חלק הנגלה, אשר בחלק זה ישראל
משתבחים בפי האומות ...
והנה, יש אינם מאמינים בחלק הסוד, ולכן אלו לא ברכו בתורה תחילה, שהיא
ברכה ראשונה אשר היא כנגד חלק הסוד,
ולזה אמר, 'על עזבם את תורתִי, תורת - יו"ד',
כי חלק הסוד, הוא כנגד יו"ד דשם הוי"ה, שהוא סוד חכמה ²¹⁵ .
ולאור המתבאר לעיל, נוכל ליתן טעם חדש, במאמר רבותינו ז"ל זה:
שכן, עניין "שלא ברכו בתורה תחילה", מרמז ומלמד על כך שלא היתה בהם
בחינת "ברכה", והיינו מידת הענווה ²¹⁶ ,

"אמר ריש לקיש -

מאי דכתיב 'וְהָיָה אֱמוּנַת עֲתִיק חֶסֶן, וְשׁוֹעַת חֲכָמַת וְנִדְעַת' וגו'?

'אֱמוּנַת', זה סדר זרעים,

'עֲתִיק', זה סדר מועד,

'חֶסֶן', זה סדר נשים,

'שׁוֹעַת', זה סדר בדיקין,

'חֲכָמַת' - זה סדר קדשים,

'נִדְעַת' - זה סדר טהרות.

ואפילו הכי, 'וְרָאָת ה' הִיא אוֹצְרוֹ' .

ומבואר:

שסדר "קדשים", הוא בגדר "חכמה".

וכמאמר רבינו זיע"א: "כי כל קודש, הוא בחכמה".

²¹⁵ השווה למאמרו של הגה"ק רבי שמעון לביא זיע"א, (בפיוט הקדוש "בר יוחאי"):

"בר יוחאי, יו"ד חכמה קדומה, השקפת לַכְּבוֹד פְּנִימָה".

ומשכך, אף על פי שהיתה בהם תורה, הם לא זכו לרדת לשורשה ולקדושתה²¹⁷,
בעבור חיסרון מידת הענווה שהיתה בהם.

ב. במסכת גיטין²¹⁸, מצינו למעשה דלהלן:

"מעשה ברבי יהושע בן חנניה, שהלך לכרך גדול שברומי,

אמרו לו, תינוק אחד יש בבית האסורים, יפה עיניים וטוב רואי, וקווצותיו
סדורות לו תלתלים.

הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר²¹⁹, 'מי נתן למשסה יעקב, וישראל
לבזזים?'

ענה אותו תינוק, ואמר²²⁰, 'הלוא ה' זו חטאנו לו, ולא אבו בדרכיו הלוך, ולא
שמעו בתורתו!'

אמר²²¹, מובטחני בו, שמורה הוראה בישראל!

העבודה²²², שאיני זו מכאן, עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו.

אמרו, לא זו משם, עד שפדאו בממון הרבה,

²¹⁶ וכמו שנתבאר לעיל באות ח'.

²¹⁷ וכמו שנתבאר לעיל באותיות ב'-ג'.

²¹⁸ נח' ע"ב.

²¹⁹ ישעיה, מב' - כד':

"מי נתן למשסה יעקב, וישראל לבזזים, הלוא יהנה זו חטאנו לו, ולא אבו בדרכיו הלוך, ולא שמעו בתורתו".

²²⁰ ישעיה, מב' - כד':

"מי נתן למשסה יעקב, וישראל לבזזים, הלוא יהנה זו חטאנו לו, ולא אבו בדרכיו הלוך, ולא שמעו
בתורתו".

²²¹ היינו:

רבי יהושע בן חנניה.

²²² היינו:

לשון שבועה.

ולא היו ימים מועטין, עד שהורה הוראה בישראל.

ומנו ²²³ ?

רבי ישמעאל בן אלישע.

והנה, נחלקו רבותינו הראשונים כמלאכים, מי היה אותו רבי ישמעאל בן אלישע, האם היה זה, רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול - שהיה מעשרת הרוגי מלכות, או שמא היה זה רבי ישמעאל בן אלישע, שהיה נכדו.

ויעויין בדברי "בעלי התוספות" ²²⁴, וב"תוספות ר"י החסיד" ²²⁵ :

הסוברים, שהיה זה רבי ישמעאל בן אלישע, נכדו של רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול - שהיה מעשרת הרוגי מלכות.

ומאידך, יעויין בדברי רבינו ניסים גאון ²²⁶, ובדברי "ספר יוחסין", וכן הוא בדברי ה"כפתור ופרח" ²²⁷, וכן הוא דעת רבינו האר"י זיע"א ²²⁸ :

הסוברים, שהיה זה רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול - שהיה מעשרת הרוגי מלכות.

ובביאור הנפקא מינא, מי היה אותו רבי ישמעאל בן אלישע, כתב רבינו האר"י זיע"א ²²⁹ :

²²³ היינו:

מי הוא אותו התינוק?

²²⁴ יבמות, קד' ע"א. ד"ה "אמר".

מנחות, סד' ע"ב. ד"ה "ארור".

²²⁵ ברכות, נז' ע"ב.

²²⁶ ברכות, נז' ע"ב.

²²⁷ פ"י.

²²⁸ בספרו הקדוש "שער הגלגולים", הקדמה לד'.

²²⁹ בספרו הקדוש "שער הגלגולים", הקדמה לד'.

דהנה, סוד נשמתו של רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול - שהיה מעשרת הרוגי מלכות,

היה, מנשמת יוסף הצדיק, שבא לתקן את חטאו של אדם הראשון.

והנה, בשעה שתיקן יוסף הצדיק את חטאו של אדם הראשון, יצאו מבין אצבעותיו י' טיפין ²³⁰,

ומחמת שכך, לא היה בו כוח להוציא לאור את נשמות הגרים.

ובכדי לכפר על ההבטה של יוסף הצדיק באשת פוטיפר, שמחמתה יצאו ממנו אותם י' הטיפין -

וכמו כן, בכדי לכפר על כך שהפשיטו אחיו את בגדיו ממנו ²³¹,

הפשיט הקיסר את עור פניו של רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, בעת שהמיתו ²³² -

שבזה, יש את עניין "ההפְּשָׁטָה", שהפשיטו את עורו, כשם שהפשיטו את בגדיו של יוסף הצדיק,

ויש את עניין הפשטת "הפְּנִים", כנגד הבטת "הפנים" של יוסף הצדיק.

וכשם שהיה יוסף הצדיק, "יָפָה תֵּאֵר וְיָפָה מְרֵאָה" ²³³,

אף רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, היה, "יפה עיניים וטוב רואי, וקווצותיו סדורות לו תלתלים" ²³⁴.

וכשם שיוסף הצדיק, נשבה לבין האומות ²³⁵,

²³⁰ סוטה, לו' ע"ב.

²³¹ בראשית, לד' - כג'.

²³² עבודה זרה, יא' ע"ב.

²³³ בראשית, לט' - ו'.

²³⁴ גיטין, נח' ע"ב.

²³⁵ בספר בראשית, פרק לד'.

ובתהילים, קה' - יז'.

אף רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, נשבה לבין האומות ²³⁶.

ועל כך, כאשר שאל רבי יהושע בן חנניה את אותו התינוק ²³⁷, "מי נתן למשסה יַעֲקֹב, וְיִשְׂרָאֵל לְבַזְזִים?"
הוא נתכווין לרמוז לו, "כי בעוון ניצוצות טיפי הזרע של יוסף, שירדו בקליפות במקום הרגלים, אשר שם הוא סוד המשיסה ברגלים, לכן נשבה בין הגויים".

ועל כך ענה לו אותו התינוק - רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול ²³⁸, "הֲלוֹא ה' זֶה חָטְאֵנוּ לוֹ, וְלֹא אָבוּ בְדַרְכָּיו הָלוֹךְ, וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ!"
ובביאור חכמתו של אותו התינוק, שנתפעל ממנה רבי יהושע בן חנניה, נביא בזה ב' פירושים מדברי רבותינו זיע"א, וכדלהלן:
א', כתב גאון עוזינו - הרב חיד"א זיע"א ²³⁹:
דהנה, קיימא לן במסכת כתובות ²⁴⁰, ש-"אין אדם, לוקה ומשלם",
והיינו, שאדם שקיבל מלקות עבור עונשו, אינו משלם גם תשלומי ממון שהוא חייב.
ולפי זה, תמה רבי יהושע בן חנניה ²⁴¹, "מי נתן למשסה יַעֲקֹב, וְיִשְׂרָאֵל לְבַזְזִים" -
דהיינו, לאחר שעם ישראל קיבלו מלקות, המְכַנִּים בשם "משסה",

²³⁶ גיטין, נח' ע"ב.

²³⁷ ישעיה, מב' - כד':

"מי נתן למשסה יַעֲקֹב, וְיִשְׂרָאֵל לְבַזְזִים, הֲלוֹא יְהוָה זֶה חָטְאֵנוּ לוֹ, וְלֹא אָבוּ בְדַרְכָּיו הָלוֹךְ, וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ".

²³⁸ ישעיה, מב' - כד':

"מי נתן למשסה יַעֲקֹב, וְיִשְׂרָאֵל לְבַזְזִים, הֲלוֹא יְהוָה זֶה חָטְאֵנוּ לוֹ, וְלֹא אָבוּ בְדַרְכָּיו הָלוֹךְ, וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ".

²³⁹ בספרו הקדוש "צוארי שלל" (הפטר פרשת "דברים", אות ב').

²⁴⁰ לב' ע"א.

²⁴¹ ישעיה, מב' - כד':

"מי נתן למשסה יַעֲקֹב, וְיִשְׂרָאֵל לְבַזְזִים, הֲלוֹא יְהוָה זֶה חָטְאֵנוּ לוֹ, וְלֹא אָבוּ בְדַרְכָּיו הָלוֹךְ, וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ".

מפני מה, עם ישראל שילמו גם בממונם, וכמו שנאמר "לְבַזְזִים"?

ועל כך ענה לו אותו התינוק - רבי ישמעאל בן אלישע ²⁴² -

"הֲלוֹא ה' זֶה חָטְאָנוּ לוֹ" - אנחנו עצמינו חטאנו ל-ה',

וְלֹא אָבוּ בְּדַרְכֵי הַלֹּךְ, וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ" - אלו אבותינו,

ועל כן, אבותינו קיבלו את המלקות על חטאיהם, בזה שגרשו אותם מעל אדמתם,

ואנחנו משלמים ממון על חטאינו.

ב', כתב הגה"ק רבי אליהו שיק זיע"א ²⁴³ :

דהנה, יש להקשות, מה אכפת לנו שהיה אותו התינוק - רבי ישמעאל בן אלישע,

"יפה עיניים וטוב רואי, וקווצותיו סדורות לו תלתלים",

וכי אם הוא לא היה כך, לא היה צריך רבי יהושע בן חנניה לפדותו?

אלא, דהנה קיימא לן במסכת סנהדרין ²⁴⁴, "אפילו בשעת הסכנה, לא ישנה אדם

את עצמו מן הרבנות שלו",

והיינו, שגם בשעת הסכנה, צריך האדם להלך בבגדי תפארתו,

ודין זה, נלמד מ-חנניה מישאל ועזריה, שבשעה שהלכו לכבשן האש, הלכו

בבגדי תפארתם ²⁴⁵.

ואם כן, כששמע רבי יהושע בן חנניה, שאותו התינוק - רבי ישמעאל בן אלישע,

"יפה עיניים וטוב רואי, וקווצותיו סדורות לו תלתלים",

הוא הבין, שאותו תינוק הוא תלמיד חכם, באשר הוא לא משנה את בגדי

תפארתו,

²⁴² ישעיה, מב' - כד':

"מי נתן למשסה יעקב, וישראל לבזזים, הלוֹא יְהוָה זֶה חָטְאָנוּ לוֹ, וְלֹא אָבוּ בְּדַרְכֵי הַלֹּךְ, וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ".

²⁴³ בספרו הקדוש "עין אליהו" (על ספר "עין יעקב". גיטין, נח' ע"ב. ד"ה "מעשה").

²⁴⁴ צב' ע"ב.

²⁴⁵ דניאל, ג' - כא'.

ולפיכך, הוא הלך לבקרו.

וכשהגיע לבקרו, שאלו רבי יהושע בן חנניה ²⁴⁶, "מי נתן למשסה יעקב, וישראל לבזזים" -

דהיינו, עם ישראל, שעסקו בתורה והם תלמידי חכמים,

מפני מה, הם ניתנו "למשסה" ו-"לבזזים"?

ועל כך ענה לו אותו התינוק - רבי ישמעאל בן אלישע ²⁴⁷ -

"הלוא ה' זו חטאנו לו, ולא אבו בדרכיו הלוך, ולא שמעו בתורתו",

והיינו, כשם שבבית המקדש הראשון, היו ג' עבירות חמורות - עבודה זרה, גילוי

עריות ושפיכות דמים ²⁴⁸, למרות שעסקו בתורה ²⁴⁹,

כך בית המקדש השני, שהיתה בו שנאת חינם ²⁵⁰ - השקולה כנגד אותם ג'

עבירות החמורות, נחרב, למרות שעסקו בתורה.

ולאור המתבאר לעיל, נוכל ליתן טעם חדש, במאמר רבותינו ז"ל זה:

שכן, עניין "הלוא ה' זו חטאנו לו" ²⁵¹, הוא כעניין "בניך חטאו" ²⁵²,

והיינו, שאותו תינוק - רבי ישמעאל בן אלישע, היטיב לבאר את סיבת החורבן

והגלות,

²⁴⁶ ישעיה, מב' - כד':

"מי נתן למשסה יעקב, וישראל לבזזים, הלוא יהנה זו חטאנו לו, ולא אבו בדרכיו הלוך, ולא שמעו בתורתו".

²⁴⁷ ישעיה, מב' - כד':

"מי נתן למשסה יעקב, וישראל לבזזים, הלוא יהנה זו חטאנו לו, ולא אבו בדרכיו הלוך, ולא שמעו בתורתו".

²⁴⁸ יומא, ט' ע"ב.

²⁴⁹ שכן, פסוק זה, נאמר בחורבן בית המקדש הראשון.

²⁵⁰ יומא, ט' ע"ב.

²⁵¹ ישעיה, מב' - כד'.

²⁵² וכמו שנתבאר לעיל באות ט'.

והוא בעבור שנחסרו מ-"כוח הברכה", והיינו "מידת הענווה",
 ומכך התפעל רבי יהושע בן חנניה -
 היאך זכה אותו התינוק, לרדת אל שורשן של דברים, ולכווין הדק היטב את
 הטעם של עומק הגלות.
 וממוצא הדברים, נשכיל ונבין:
 בארותיו של יצחק אע"ה, הן סוד גלותן וגאולתן של עם ישראל²⁵³,
 שכן, כבר למדנו רבי יוחנן, שלא כרת הבורא ית"ש ברית עם עמו ישראל, אלא
 בעבור התורה שבעל פה²⁵⁴,
 וכבר למדנו, שבארו של יצחק אע"ה היא כנגד התורה שבעל פה²⁵⁵, ושמידת
 הענווה היא אשר מקנה לאדם דברי התורה הקדושה²⁵⁶,
 ובהעדרם, באו חורבנות בתי המקדש, באשר ניתן כוחו של עשיו, כוח "רע עין"
 ששורשו במידת הגאווה²⁵⁷, וניטל מהם "כוח הברכה" ששורשו ב-"מידת
 הענווה"²⁵⁸.

וממילא אם כן, כאשר נדבק ב-"מידת הענווה", סוד הבארות,
 נזכה לדברי התורה שבעל פה, אשר הן בבחינת "בְּאֵר מַיִם חַיִּים"²⁵⁹,
 ואזי, יצחק אע"ה, מליץ זכותם של עם ישראל²⁶⁰, יליץ זכות בעדינו, ובבחינת
 הנאמר "וּבִבְנֵי הַנֶּעְקָד יִשְׁבִּית מְדִינָנוּ"²⁶¹.

²⁵³ וכמו שנתבאר לעיל באות ד'.

²⁵⁴ גיטין, ס' ע"ב.

²⁵⁵ וכמו שנתבאר לעיל באות ב'.

²⁵⁶ וכמו שנתבאר לעיל באות ג'.

²⁵⁷ וכמו שנתבאר לעיל באותיות ה' ו' ז'.

²⁵⁸ וכמו שנתבאר לעיל באותיות ח' ט', ובתחילת אות זו.

²⁵⁹ בראשית, כו' - יט'.

²⁶⁰ וכמו שנתבאר לעיל באות ח'.

ויתקיים בנו מאמר הכתוב בפרשתן²⁶², "כִּי עָתָה הִרְחִיב ה' לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ",
בבניין בית קודשינו ותפארתינו. אמן.
יתן ה' יתברך, ונזכה לזה. אמן.

²⁶¹ בפיוט לימים נוראים, "חמול על מעשיך".

²⁶² במדבר, כו' - כב'.

לרפוא"ש

הרב רפאל פנחס בן מרים רמו

רפאל מנחם בן רות רדואה

הרב יוסף בן רחל

חיים נתן צבי בן שרה

מרדכי בן רינה

מאיר בן נעמי

אליהו לוזון בן גד

~~~~~

שושנה סולטנה בת מרים

שרה בת סוליקא

דינה בת סוליקא

אסתר בת תמר

שרית בת גילה

פאני פרחה בת רחל

"וְצַתַּתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְזוּמַתִּי יָד וְשֵׁם"

- הגה"ק רבי רפאל משה אלבאז בן רבי שמואל זיע"א
- הגה"צ רבי דוד מסעוד עובדיה בן אסתר זיע"א
- הגה"צ רבי חיים וואלקין בן צביה זיע"א
- הגה"צ רבי משה איבגי בן אסתר זיע"א
- רבי אברהם איבגי בר רחמה זצ"ל
- רבי שלום איבגי בר רחמה זצ"ל
- צורי (צורישדי) גניש ז"ל בן יולנדה תחי'
- אפרים (אפי) ביתן בן קונפיטה ז"ל
- משה חיון בר קוקה ז"ל
- דב לוסטרניק בר אביבה ז"ל
- ~~~
- הצדקת מזל טוב אלבאז (לבית סודרי) בת רבקה ע"ה
- הצדקת מרים רמו עובדיה בת אסתר ע"ה
- הצדקת ברוריה מויאל בת חוה ע"ה
- זוהרה פרץ (לבית כהן) בת רחל ע"ה
- מזל טוב סיגלר (לבית עובדיה) בת זוהרה ע"ה
- רחל עמוס (לבית מלכה) בת אסתרלייה ע"ה
- רבקה סימוני ע"ה (לבית איבגי) בת הרבנית שרה שתחי'
- אליס חוה עישה לוי (לבית סיבוני) בת גרסיה ע"ה
- אריקה ביננבאוס ע"ה (לבית פינקסוביץ) בת יוסף וברטה שיחי'
- חנה אילוז בת פרחא ע"ה
- איילה בת נעמי ע"ה

לעילוי נשמתם הטהורה

של הקדושים אשר נרצחו על קידוש ה'

בחג "שמחת-תורה" תשפ"ד